

**АПРОБАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО
СМАКУ В СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

Актуальність вивчення проблематики виховання естетичного смаку в студентів зумовлена тим, що розвиток соціально-економічних реформ в Україні у світлі сучасних концепцій освіти та виховання в умовах гуманізації та демократизації суспільства висуває принципово нові вимоги до чинних критеріїв оцінки ефективності підготовки майбутніх фахівців, зокрема, працівників органів внутрішніх справ. Сьогодення ставить перед вищими навчальними закладами МВС України завдання не тільки якісної підготовки майбутніх працівників ОВС до виконання професійних обов'язків, а й їхньої особистісно-духовний розвиток, ядром якого є високий рівень загальної освіченості та морально-естетичного розвитку особистості. Естетичний смак, як один із центральних складників естетичної культури особистості, за своїм змістом і функціями є комплексний виразник особливостей її естетичної культури та виступає своєрідним регулятором естетичного ставлення людини до дійсності.

Мета даної статті – проаналізувати результати експериментально-дослідницької роботи з перевірки ефективності педагогічних умов виховання естетичного смаку в студентів вищих навчальних закладів МВС України засобами іноземних мов.

Експериментальна апробація педагогічних умов виховання естетичного смаку в студентів засобами іноземних мов здійснювалася нами в 2002 – 2007 роках на базі Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Під час проведення експериментальної апробації нами було застосовано однофакторний статистичний педагогічний експеримент, відповідно до логіки проведення якого, експериментально-дослідницька робота містила чотири етапи: констатувальний, формувальний, контрольний та етап узагальнення отриманих результатів.

Теоретико-методологічною основою дослідження педагогічних умов ефективності виховання естетичного смаку в студентів засобами іноземних мов у вищих навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ України є положення про те, що навчальна дисципліна "Іноземна мова" (на прикладі викладання англійської та французької мов) має значні виховні можливості, естетичний потенціал соціокультурного компоненту, що сприяє залученню до навчально-виховного процесу когнітивної (інтелектуальної), пізнавальної, емоційно-чуттєвої сфер особистості студента в контексті естетизації педагогічного процесу засобами іноземних мов.

Комплектування експериментальних і контрольних груп проходило згідно з принципами вибору й оцінки загальних умов проведення статистичного однофакторного експерименту. З шістнадцяти академічних груп, залучених до базового експерименту, чотири було обрано як контрольні групи (по одній з кожного курсу), а дванадцять – як експериментальні.

З метою забезпечення варіативності експерименту, більш глибокого дослідження процесів, пов'язаних з вихованням естетичного смаку, його впливу на особистість студента, а також задля пошуку найоптимальніших шляхів упровадження в навчально-виховний процес вищої школи альтернативних методів самостійної роботи, ми поділили дванадцять експериментальних груп за співвідношенням використання методів самостійної роботи в аудиторії та в позааудиторній навчальній діяльності студентів, що було покладено в основу визначення педагогічних умов виховання естетичного смаку в процесі вивчення іноземної мови. На кожному курсі в одній з експериментальних груп застосування експериментального фактора в навчально-виховному процесі було спрямовано на позааудиторну самостійну роботу студентів. У другій – самостійна робота, самоконтроль, взаємоконтроль студентів, самооцінка – були провідними в організації навчально-виховного процесу в аудиторії. В іншій групі протягом експерименту сполучалися аудиторна та позааудиторна самостійна робота із застосуванням інтерактивних технологій навчання.

Дослідницько-експериментальна робота та обробка теоретичного матеріалу дозволила нам визначити педагогічні умови виховання естетичного смаку особистості студентів нефілологічних вищих навчальних закладів. Отже, цей процес буде ефективним за умов: варіативності форм і методів особистісно орієнтованого підходу до студентів; оновлення методики виховання естетичного смаку засобами іноземних мов з використанням оригінальних літературних текстів з метою сформувати в студентів потребу в долученні до естетичних цінностей та випрацювати алгоритм їх належного освоєння; упровадження в навчально-виховний процес науково обґрунтованих методів виховання естетичного смаку; інтеграції в навчально-виховний процес значних виховних можливостей навчальної дисципліни "Іноземна мова", застосування естетично спрямованого навчального матеріалу, використання потенціалу соціокультурного компонента процесу вивчення іноземної мови, широкого застосування різних видів самостійної роботи та інтерактивних методів навчання студентів.

З метою перевірки ефективності програми реалізації педагогічних умов виховання естетичного смаку в студентів вищих навчальних закладів МВС України засобами іноземних мов нами було здійснено контрольний етап експерименту, а саме: вимірювання показники рівня вихованості естетичного смаку в контрольних та експериментальних групах, а також виявлено динаміку їхніх змін, що відбулися внаслідок експериментально-дослідницької роботи.

Вимірювання здійснювалося за тими ж критеріями й показниками, що й на констатувальному етапі експерименту, з використанням тих же методів.

Для порівняння бралися лише показники вихідного рівня та контрольного вимірювання. Результати поточних діагностик в основному впливали лише на хід експерименту, вибір нами методів роботи, кореляції оригінального мовного матеріалу естетично спрямованого змісту.

Основним методом визначення рівня естетичного смаку студентів було анкетування. Протягом усього експерименту ми застосовували анкети, що спрямовані на визначення естетичного смаку студентів з огляду на розвиток естетичного почуття, естетичного ідеалу, естетичного судження кожної особистості та впливу соціокультурних чинників на їх трансформації. Студентам для відповіді пропонувалися три види анкет, кожна з яких була спрямована на виявлення раніше перелічених складників естетичного смаку.

Якщо на початку експерименту більшість студентів не могла не тільки оцінити естетичну цінність об'єкту, їм навіть важко було виявити, а також висловити власні почуття, то наприкінці експерименту оцінка за всіма критеріями в більшості студентів була ясною, чіткою, багатогранною.

На початку експериментально-дослідницької роботи кожного року, відповідаючи на запитання анкет, студенти всі без винятку вважали, що естетичний смак є важливою характеристикою особистості, жодний не зазначив у відповіді, що не цінує в людині наявність гарного смаку. В оцінці рівня розвитку власного смаку більшість студентів уважали, що естетичний смак у них розвинутий мінімум на середньому рівні; в тому, що естетичний смак в них не розвинутий, – не визнав ніхто, але деякі зі студентів зазначили, що не можуть відповісти на це запитання.

У процесі експерименту ми спиралися при опитуванні на однакові анкети, але перефразовували питання, конкретизували їх, змінювали наведені приклади тощо, без зміни загальної логіки опитування. Наприклад, при виявленні емоційно-почуттєвого складника естетичного смаку ми давали студентам запитання, що носили загальний характер (узагалі про мистецтво, окремі жанри, явища як такі тощо), або конкретизували об'єкт оцінювання (презентували студентам якусь мелодію, репродукцію картини, фотографію тощо), який повинен був викликати емоційну реакцію. Відзначимо, що на початку експерименту саме другий варіант опитування був більш дієвим, бо студентам легше було оцінювати та визначити свою реакцію на конкретний об'єкт, ніж вести розмову про явище взагалі.

Починаючи з другого семестру анкетування носило більш узагальнений характер, бо студенти вже були готові до

опрацювання такого виду матеріалу, освоїли алгоритм естетичної оцінки та судження, в них вироблялася звичка до естетичної оцінки явищ та предметів дійсності, вони стали краще розуміти власні емоційні переживання. Завдяки підвищенню рівня естетичного смаку та інтелектуальної освіченості в питаннях естетики, відповіді на запитання стали адекватнішими реальному стану речей та більш глибокими й розгорнутими.

Також поступово змінювалися й естетичні уподобання студентів. Первинне анкетування показувало, що більшість студентів орієнтується на види та жанри мистецтва, які популяризуються сучасними теле- та радіокомунікаціями (серед видів образотворчого мистецтва переважна більшість студентів як улюблений визначила фотографію, одиниці графіку; в оцінці персоналей, студенти базувалися на інформації, отриманій з передач або фільмів). Така ситуація склалася переважно через те, що студенти просто не знали чи не приділяли увагу іншим видам мистецтва, не цікавилися класичним живописом, їхні музичні уподобання обмежувалися лише популярними піснями чи рімейками.

Упровадження в навчально-виховний процес експериментального фактора дало поштовх до того, що студенти почали виявляти ширший інтерес до різних видів мистецтва та напрямів розвитку культури, вони стали самостійно, без нашого спонукання, цікавитися різноманітною інформацією естетичного спрямування, виокремлювати естетичний компонент у повсякденному житті, навчанні, їм стало важливим розвиватися в цьому напрямі.

Кожна анкета закінчувалася завданням дати визначення естетичному смаку (можливі були варіанти: розвинутому естетичному смаку, гарному, поганому, несмаку тощо). Протягом чотирьох років експерименту жоден студент не зміг з першого разу визначити для себе це поняття чітко та конкретно, дуже часто на таке запитання анкети просто не давали відповіді. У подальшому, з кожним наступним опитуванням, ми бачили як відбувається процес усвідомлення та розуміння особистістю естетичного смаку як такого, його місця та ролі в духовному світі людини.

При виявленні рівня вихованості естетичного смаку також урахувалися власні спостереження за поведінкою студентів, їхньою манерою одягатися, спілкуватися, поводитися в аудиторії та поза нею, до уваги бралися враження інших викладачів про студентів.

При анкетуванні для вимірювання вихідного рівня естетичного смаку студентів протягом усіх років експериментально-дослідницької роботи результати були приблизно однаковими.

Слід зазначити, що найкращі за результатами анкетування показники були виявлені на основі опитування, спрямованого на виявлення рівня вихованості естетичних почуттів. Студенти на інтуїтивному рівні прагнули прекрасного, відчували огиду до огидного. На цьому фоні сформованість естетичних ідеалів у студентів узагалі мала позитивну спрямованість, але була дещо еклектичною. Помітно, що в сучасних студентів орієнтація естетичного ідеалу спрямована в основному не на літературних героїв, історичних постатей, або видатних персоналій сучасності, а на телевізійних героїв. Навіть, коли студенти за ідеал в якій-небудь сфері брали історичні постаті, більшість респондентів своє уявлення про них черпали з фільмів або телевізійних передач.

Естетичне судження на початку експериментально-дослідницької роботи було розвинено найгірше серед показників естетичного смаку. Часто студенти чуттєво могли осягнути прекрасне та огидне, комічне та трагічне в предметі оцінки, але виразити це словами та обґрунтувати пояснення їм було складно. Їхня реакція в більшості випадків була спрямована на форму об'єкта, а не на його зміст та співвідношення між ними. Про це свідчить і те, що, наприклад, серед усіх видів образотворчого мистецтва, переважна більшість студентів обирала фотографію. При цьому оцінка зазвичай була спрямована тільки на саме зображення як таке, ніж на його внутрішню значущість (наприклад, при опитуванні, які саме фотографії студенти вважають найкрасивішими, студенти відповідали – пейзажі; фотографії, що відбивають гострі соціальні питання, популярністю серед респондентів не користувалися).

Під час анкетування всі студенти погодились, що естетичний смак це дуже важливо, вважали себе особистостями з розвиненим естетичним смаком, але з'ясувати, що вони розуміють під естетичним смаком, змогли лише одиниці. Самі для себе вони пояснювали таку ситуацію тим, що ніколи не замислювалися над цим питанням. Хоча доволі детально перелічували практичні втілення естетичного смаку в людині, найчастіше серед таких студенти вважали: стиль одягу, манери спілкування, манеру триматися, говорити, осанку, відповідність манери поведінки та стилю одягу ситуації, красиве правильне мовлення.

На жаль, велика кількість респондентів узагалі (25-28%) не могли визначитися із естетичним ідеалом та скласти яке-небудь певне естетичне судження стосовно об'єкту. Були випадки, коли студентам було незрозуміле саме питання. Деякі респонденти саркастично ставилися взагалі до анкетування. Зазвичай ці студенти виявляли низький рівень вихованості естетичного смаку. Їх сарказм був швидше захисною реакцією та страхом виявитися некомпетентними в цій галузі. У подальшому для того, щоб такі студенти змогли стати повноцінними учасниками експерименту, ми проводили з ними бесіди, працювали індивідуально, пояснювали необхідність естетичного розвитку для особистості взагалі тощо. Не останню роль відіграла загальна захопленість студентської аудиторії творчими завданнями, різними видами робіт, спрямованими на естетичний розвиток та позитивне ставлення до роботи з виховання в них естетичного смаку.

На початку експериментально-дослідницької роботи метод "Очікування" показав, що при загальному позитивному ставленні студентів до експерименту, вони погано уявляють, що конкретно ми будемо робити та які це може дати наслідки. Тому, на питання, що вони очікують від навчального курсу, більшість респондентів свої очікування пов'язували виключно з розвитком мовленнєвих навичок з іноземної мови. При подальшому опитування їхні пріоритети очікувань поступово змінювалися – з'являвся соціокультурний компонент, розширення кругозору, приблизно з третього семестру серед очікувань стали з'являтися бажання спробувати себе в нових сферах діяльності, в тому числі й естетично спрямованих, реалізувати свій потенціал у галузях, пов'язаних із мистецтвом, на які раніше у них не вистачало часу, або вони їх не цікавили, а наш експеримент дав поштовх до виникнення таких бажань та довів їм самим, що вони на це здатні, показав їм, що можна черпати моральне задоволення з різних джерел, про які вони навіть не здогадувалися, що там може бути естетичне наповнення. Студенти на другому році викладання навчальної дисципліни "Іноземна мова" та здійснення цілеспрямованого виховання естетичного смаку вже самі пропонували нам різні варіанти творчих завдань, пов'язаних із розвитком у них естетичних здібностей, а на інших заняттях, у тому числі і з фахових дисциплін, вносили свої пропозиції з естетизації навчально-виховного процесу.

У групах, де провідною формою роботи була аудиторна, більшість самостійних завдань студенти виконували на заняттях. Порівняно із групами, у яких практикувалися більшою мірою позааудиторна та комбінована форми роботи, робота під контролем викладача найбільш ефективно впливала на формування та закріплення алгоритму естетичного судження. Розширення естетичного кругозору студентів йшло повільніше, тому що опрацювання мовного матеріалу на заняттях займало багато часу, його потім бракувало для залучення великих обсягів текстів естетично спрямованого змісту (якщо для самостійного опрацювання студентами вдома ми могли дати 2-3 сторінки тексту, то в аудиторії ми змушені були обмежуватися декількома абзацами) та забезпечення варіативності вправ.

Аудиторна форма роботи дозволяла здійснювати чіткий контроль за рівнем успішності студентів у оволодінні мовою та вихованням естетичного смаку. Ми мали більше змоги коригувати естетичний ідеал студентів через жорсткий контроль та добір мовного матеріалу естетично спрямованого змісту. Виховання естетичних почуттів у групах, де провідною формою роботи була аудиторна, здійснювалося в процесі обговорення, бесід; зі студентами, в яких рівень вихованості естетичного смаку був низький, ми проводили індивідуальні бесіди з коригування естетичного ідеалу, почуття, спрямування особистості на сприйняття естетичного (багато студентів не бачили, або не хотіли бачити доцільність виховання естетичного смаку, завданням таких бесід було підштовхнути їх до роздумів про прекрасне, аналізу їхніх почуттів, визнання, що в будь-якому разі естетичний компонент присутній у їхньому житті).

Позааудиторна форма роботи уможливила широкий вибір та опрацювання великого обсягу матеріалу, добір великої кількості альтернатив при вирішенні проблемних завдань. Здійснюючи всю підготовчу роботу позааудиторно (самостійно чи в малих групах), в аудиторії студенти мали більше часу для виконання вправ з виховання естетичного почуття, аналізу

можливих рішень та поведінки в різних ситуаціях, через які виховувалися естетичні ідеали та формувалися естетичні судження.

При застосуванні позааудиторної форми роботи як провідної, найбільшою складністю було контролювати естетичну цінність та спрямованість мовного матеріалу, що застосовували студенти при виконанні завдань. Ми пропонували студентам можливі джерела отримання інформації, але не мали змоги контролювати весь опрацьований матеріал, іноді він мав велими сумнівну достовірність чи естетичну цінність (особливо, якщо він був з мережі Інтернет). Тут ми повинні були не просто скерувати діяльність студентів у певне русло, але й не порушуючи принципу свободи вибору та власної думки, допустимості існування будь-якої теорії та розгляду всіх можливих альтернатив, переконати студентів у викривленому естетичному забарвленні обраного напрямку подання інформації. Ми аналізували матеріал, порівнювали його з визнаними ідеалами в цій галузі (якщо мова йшла про картини, то – живопису, якщо про пісню, то – у музиці тощо), уточнювали власні уподобання та пріоритети студентів, аналізували їхні почуття до даного об'єкту тощо. Це могло займати багато часу, але ми ні в якому разі не допускали нав'язування своєї думки або ідеалів, а лише підштовхували обговорення в певному напрямку та дозволяли собі виправлення лінгвістичних помилок студентів, адже дискусія відбувалася іноземною мовою.

При застосуванні комбінованої форми роботи, особливо протягом другого-п'ятого років експерименту, ми мали змогу поєднувати всі позитивні надбання раніше викладених форм роботи зі студентами та завдяки такому поєднанню та варіативності різних видів діяльності, уникати складнощів, характерних для навчально-виховного процесу, коли в ньому домінує якась одна форма роботи (аудиторна чи позааудиторна).

Зазначимо, що кожного навчального року відсоток співвідношення різних форм роботи був різним. При комбінуванні аудиторної та позааудиторної роботи, для кожної групи вирішувалося окремо, яке сполучення буде найбільш оптимальне для неї. Таке рішення ми приймали виходячи з рівня володіння студентами іноземною мовою та загального рівня вихованості естетичного смаку. Залежно від підготовленості студентів, навіть у межах одного завдання, ми обирали різні форми роботи для реалізації особистісно орієнтованого підходу.

Застосування в навчально-виховному процесі будь-якої форми роботи не впливало на виконання студентами програми з навчальної дисципліни "Іноземна мова". Навчальна програма з іноземної мови виконувалася студентами в повному обсязі, вона була однаковою для експериментальних та контрольних груп. Процес виховання естетичного смаку в експериментальних групах здійснювався як допоміжний фактор. Порівняно з контрольними групами, експериментальні, незалежно від провідного виду роботи, наприкінці періоду вивчення іноземної мови показали кращі результати.

У ході експериментальної роботи ми дійшли висновку, що у вихованні естетичного смаку важливим є взаємозв'язок між його складниками, а саме – виховання естетичного почуття зумовлене в тому числі й інтелектуальним розвитком студента. Виховний потенціал мовного матеріалу значно знижувався, коли ми застосовували фактофіксуючий спосіб подання інформації, залишаючи на самоплив його емоційне забарвлення. У той же час виховання почуттів має велику зворотну силу впливу на інтелектуальний розвиток. Знання краще засвоюються та запам'ятовуються на довше, коли студентом сприймаються позитивно, чи навпаки, процес оволодіння матеріалом йде дуже важко, коли він для особистості негативно забарвлений, або викликає в неї неприємні асоціації. У такій ситуації важливим було наблизити інформацію до ідеалу, показати, що вона є важливим компонентом у мозаїці довершеного, і без її оволодіння неможливо наблизитися до досконалості. У більшості випадків така практика спрацьовувала.

Ми вважаємо, що виховання естетичного смаку є ефективним за умов позитивної мотивації навчальної діяльності, її сприятливого емоційного наповнення та вмілого використання педагогом емоційних ситуацій, а також емоційної насиченості навчального матеріалу. Загальновідомо, що, на жаль, лише одиниці із студентів отримують позитивний стимул до навчальної діяльності як такої. Решта позбавлені сприятливих психологічних умов навчання, що підвищують їхню вразливість до можливих зауважень з боку викладача чи однокурсників, а також відчуття власної недосконалості щодо певної навчальної дисципліни (особливо, коли з інших предметів успішність цього студента є високою).

Таким чином, результати дослідницько-експериментальної роботи підтверджують, що дотримання виявлених нами педагогічних умов виховання естетичного смаку забезпечує формування у студентів позитивної мотивації до оволодіння іноземною мовою; озброєння студентів знаннями про основні естетичні ідеї, погляди та набуття ними естетичного досвіду; вироблення у студентів умінь доцільно застосовувати в повсякденному житті естетичні норми, гармонізувати відношення з навколишнім світом; поліпшення сприйняття та засвоєння студентами навчального матеріалу через посилення міжпредметних зв'язків з предметами гуманітарного циклу; розвиток творчого потенціалу та здібностей студентів.

Подано до редакції 21.08.09.

РЕЗЮМЕ

У статті проаналізовано результати експериментально-дослідницької роботи з виховання естетичного смаку в студентів засобами іноземних мов.

Ключові слова: естетичний смак, іноземні мови, педагогічний експеримент.

V.L. Vertegel

АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ РАБОТЫ ПО ВОСПИТАНИЮ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВКУСА У СТУДЕНТОВ СРЕДСТВАМИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

РЕЗЮМЕ

В статье проанализированы результаты экспериментально-исследовательской работы по воспитанию эстетического вкуса у студентов посредством иностранных языков.

Ключевые слова: эстетический вкус, иностранные языки, педагогический эксперимент.

V.L. Vertegel

ANALYSIS OF EXPERIMENTAL RESEARCH RESULTS ON DEVELOPMENT OF STUDENTS' AESTHETIC TASTE THROUGH FOREIGN LANGUAGES.

SUMMARY

The article analyzes results of research aimed at educating students' aesthetic taste through foreign languages.

Keywords: aesthetic taste, foreign languages, pedagogical experiment.